

Hur kan vi stimulera barn till ett glädjefyllt lärande i skolan på ett andraspråk?

Språkbadslärardagarna i Vasa

30.09.2020

Kamilla György Ullholm

Institutionen för språkdidaktik

Stockholms universitet

kamilla.gyorgy.ullholm@isd.su.se

Didaktiska frågor - föreläsningens röda tråd

Vad?

Vem / vilka?

Varför?

Hur?

VAD?

- ❖ Språkutvecklande arbetssätt i undervisningen
- ❖ Språkinriktad ämnesundervisning
- ❖ Språkmedveten undervisning
- ❖ Språket i ämnet
- ❖ Ämnespråk
- ❖ Skolspråk och lärande
- ❖ **(Integrerad) språk- och kunskapsutvecklande undervisning**

...

VEM/VILKA?

Elever som undervisas på ett andraspråk

- Majoritets- vs. minoritetselever
- Stor skillnad om de haft ett val eller inte!

IMMERSION vs. SUBMERSION

Två utbildningsprogram som skenbart liknar varandra: utbildningen sker på elevernas andraspråk.

Immersion = språkbad - för **majoritetselever**, som har ett val och vars förstaspråk är gemensamt och ej hotat → **berikande**

> t.ex. i Kanada

Submersion = "simma eller sjunk" modellen är riskfylld för **minoritetselever** – utan något språk att förlita sig på kan många elever hamna mellan stolarna

> vanligt över hela världen, så även i Sverige

Olika undervisningsmodeller

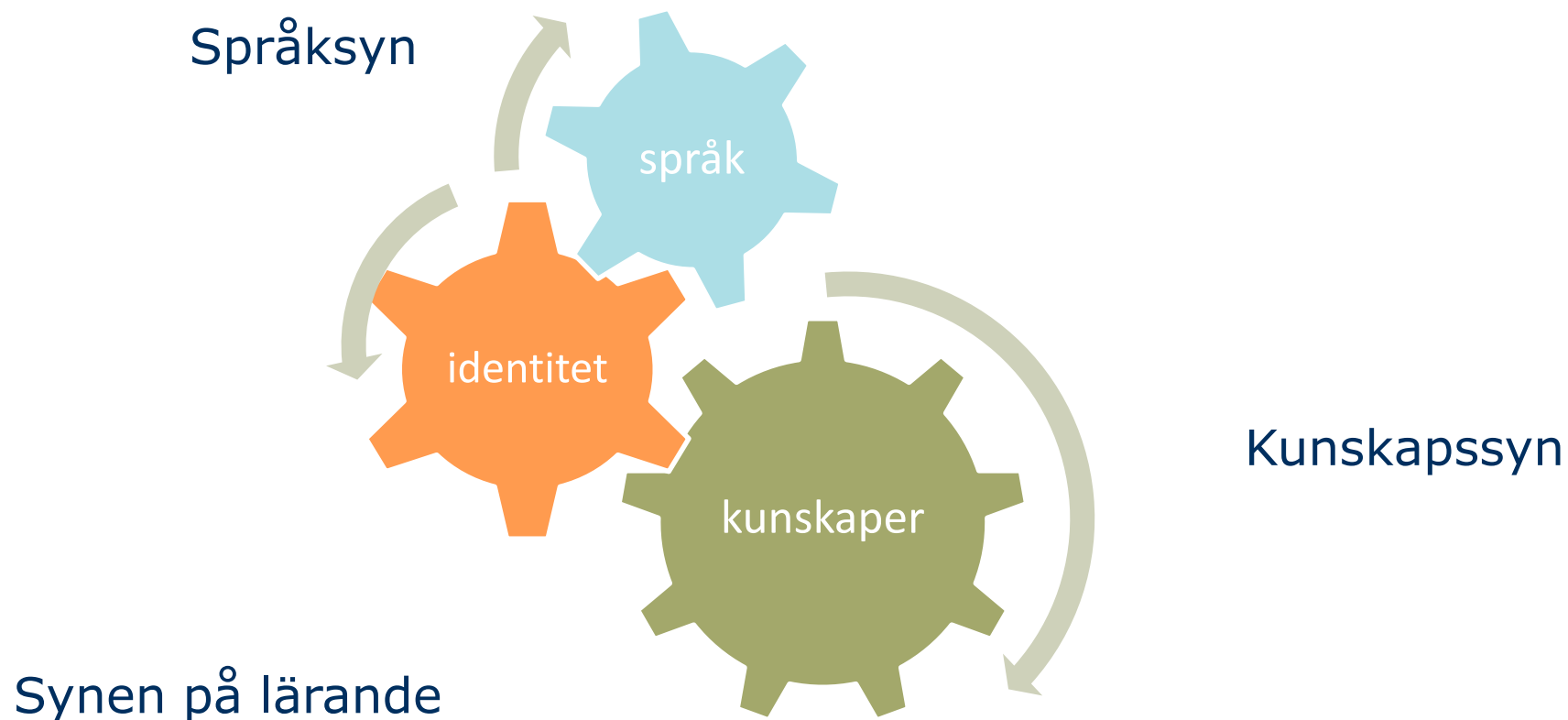
Thomas & Collier (1997, 2002) longitudinell studie av 42 000 elever i USA, följde samma elever genom olika skolformer och utbildningsprogram i 12 år

Resultat:

- ❖ Ämnesundervisning på modersmålet + undervisning i andraspråket
 bättre språk- och kunskapsutveckling
- ❖ Ämnesundervisning på andraspråket **MED språkligt stöd i ämnet**
 likvärdig kunskapsutveckling med jämnåriga enspråkiga, långsammare utveckling/nedgång i modersmålet
- ❖ Undervisning på andraspråket **UTAN språkligt stöd i ämnet**
 sämre än jämnåriga enspråkiga

VARFÖR?

För att allt hänger ihop.

HUR? En integrerad språk- och kunskapsutveckling som bygger på

- ❖ en **dynamisk kunskapssyn** som ser språkinlärning som en del av kunskapsutvecklingen
- ❖ en **holistisk språksyn** som ser alla språkliga kompetenser som en tillgång
- ❖ en **sociokulturell syn på lärande**: lärande som en livslång process som sker i samverkan mellan individer (omgivningen avgörande)
- ❖ en syn på **elever som aktiva medskapare**: de KAN och VILL lära sig
- ❖ Istället för standardiserade test: kontinuerlig uppföljning med flera bedömningsformer som ger en helhetsbild av elevens inlärningsprocess

(Corson 1997, Axelsson 2001, Cummins 2000, Haijer 2004, Holmegaard & Wikström 2013)

Pauline Gibbons om olika kommunikationssätt i en språkstärkande undervisning

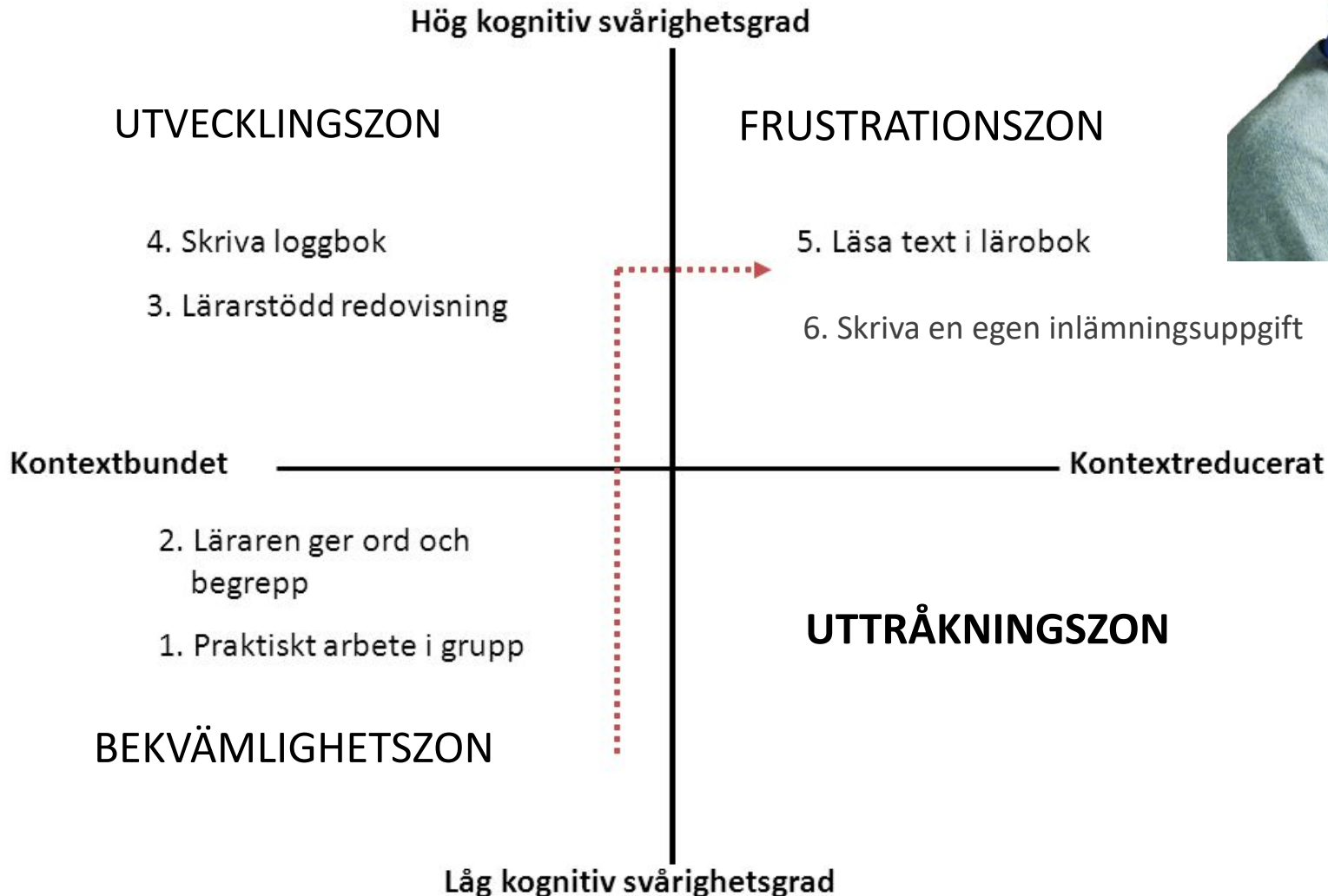

- ❖ Tala & lyssna primärt
- ❖ Läsa & skriva sekundärt
- >> Talet är grunden till all språkutveckling.
- ❖ Att uttrycka sig begripligt: samtidig fokus på språk och innehåll
- ❖ Att lyssna på läraren: en kognitivt krävande uppgift, kräver aktivt lyssnande, tolkande (samma eller olika förkunskaper?)
- ❖ En- och tvåvägslyssnande: olika krav
- ❖ Från tal till skrift:
  - ❖ utveckla diskursen från det informella mot det mer formella
  - ❖ Bygga broar till texten före, under och efter läsningen!

Samtalet det primära didaktiska verktyget

Jim Cummins fyrfältare

Exempel på Cummins fyrfältare

Hög kognitiv svårighetsgrad

Använda språket, generalisera
i en ny kontext

Konkurrens, kvalitet, prissättning

Min mormor kunde spinna

På Skansen såg vi
en kvinna som vävde

Orsak och verkan

"Richard Arkwright lät spinnmaskinerna
drivas av ett vattenhjul.
Garntillverkningen började flyttas från
hemmen till fabriker"

Kontextbundet

Kontextreducera

Återberätta en given text

~~Skriva av från boken utan att förstå~~

~~Titta på bilder man inte förstår
t.ex av ett vattenhjul~~

Låg kognitiv svårighetsgrad

Stöttning / scaffolding

(jfr. Gibbons 2006 och Dysthe 1996)

= tillfälligt stöd till eleven för att klara en uppgift som ligger snäppet ovanför hennes förmåga

- ❖ kan vara planerad eller spontan
- ❖ varierade arbetsformer
- ❖ Läraren ger visuellt stöd, demonstrerar, modellerar
>> i Cummins termer: kontextualiserar
- ❖ förtydligar, omformulerar, bygger ut det eleven säger
- ❖ ställer frågor (öppna, autentiska) när eleven inte kommer vidare på egen hand
- ❖ bjuder in till jämförelser med förstaspråket
- ❖ ger betänketid (tålmod = A och O)
- ❖ sammanfattar
- ❖ ger återkoppling

Planerad stöttning

- ❖ lektionsplanera för mer talutrymme/elev
(ca 50% lärarledd undervisning, resten samarbetsövningar)

- ❖ Fokus på den lärarledda undervisningen ska ligga på att
  - tydliggöra lärandemål
  - ge ett skelett som eleverna kan hänga upp detaljer på i senare skeden av lärandeprocessen
  - bryta ner ämnesinnehållet i mindre delar och
  - explicit diskutera de språkliga uttrycksmedlen typiska för ämnesområdet

- ❖ Resten av tiden: dela upp elever i olika arbetsgrupper, men! Se till att
  - ha en informationsklyfta
  - något som förenar
  - tydlig arbetsfördelning

- ❖ planera för att finnas till hands för frågor under grupparbeten och individuella arbeten

Exempel på lärarstödd instruktion inför en uppgift (Gibbons 2006, s. 60)

Lärarens ord	Kommentar
Ni ska placera en magnet, lägga en magnet i vaggan och placera en annan magnet ovanpå den.	Det mindre kända ordet <i>placera</i> förklaras med det mer kända ordet <i>lägga</i> i samma mening.
En magnet har ni alltså här.	pekar
Sedan måste ni lägga den andra ovanpå, okej?	Håller upp den andra magneten, visar hur den ska ligga
Det står "alternera polerna" ... man vänder polerna.	<i>Alternera</i> uttalas långsamt och med eftertryck
Så om ni håller den så här ... är det åt ena hållet,	Ger eleverna det mer formella ordet <i>alternera</i> men använder tillsammans med det mer vardagliga <i>vända på</i>
sedan låter ni polerna byta plats,	Demonstrerar genom att vrida den andra magneten i luften
alternerar polerna.	Växlar mellan mer o mindre formella termer.
Ni prövar alltså på båda sätten	Sammanfattar det eleverna ska göra.

Exempel på lärarstödd redovisning (Gibbons 2006, s. 62)

Läraren: Vad har du kommit fram till?

Elev: Om man lägger en spik . på folien .. och sedan tar upp den .. kommer magneten att ... så man lägger en spik under en bit folie . Och sedan tar upp . Tar upp folien . Och sedan tar upp folien med magneten ... Fortfarande .. Fortfarande med spiken .. Under den .. Då .. då

Läraren: Vad hände?

Elev: då rör den sig inte.

Lärare: Vad var det som inte rörde sig?

Elev: Den kommer åka upp.

Lärare: Vänta lite .. Kan du förklara det där lite bättre, Loretta?

Elev: Om man liksom lägger dit en spik och sedan folie över den och sedan spiken ovanpå . Folien .. Spiken under folien .. Fröken, jag kan inte förklara!

Lärare: Det här går ju jättebra! Jag förstår precis!

Elev: Glöm magneten, fröken! Hm .. Magnetten håller kvar den med folien överst och spiken är under och folien är överst och man lägger magneten i den och lyfter upp den .. Och spiken kommer rätt hm ... fastna på magneten och folien är mellan.

Lärare: Åh, så även när folien ligger emellan kommer magneten .. Ändå att dra till sig spiken . Bra! Drar magneten till sig folien?

Elev: Nej.

Hur vet man att man har lyckats med stöttningen?

- Eleverna bygger ut sina resonemang, omformulerar, börjar använda ett mer ämnesanpassat språk.

Och om eleven endast ger korta svar, betyder det att jag misslyckats med stöttningen?

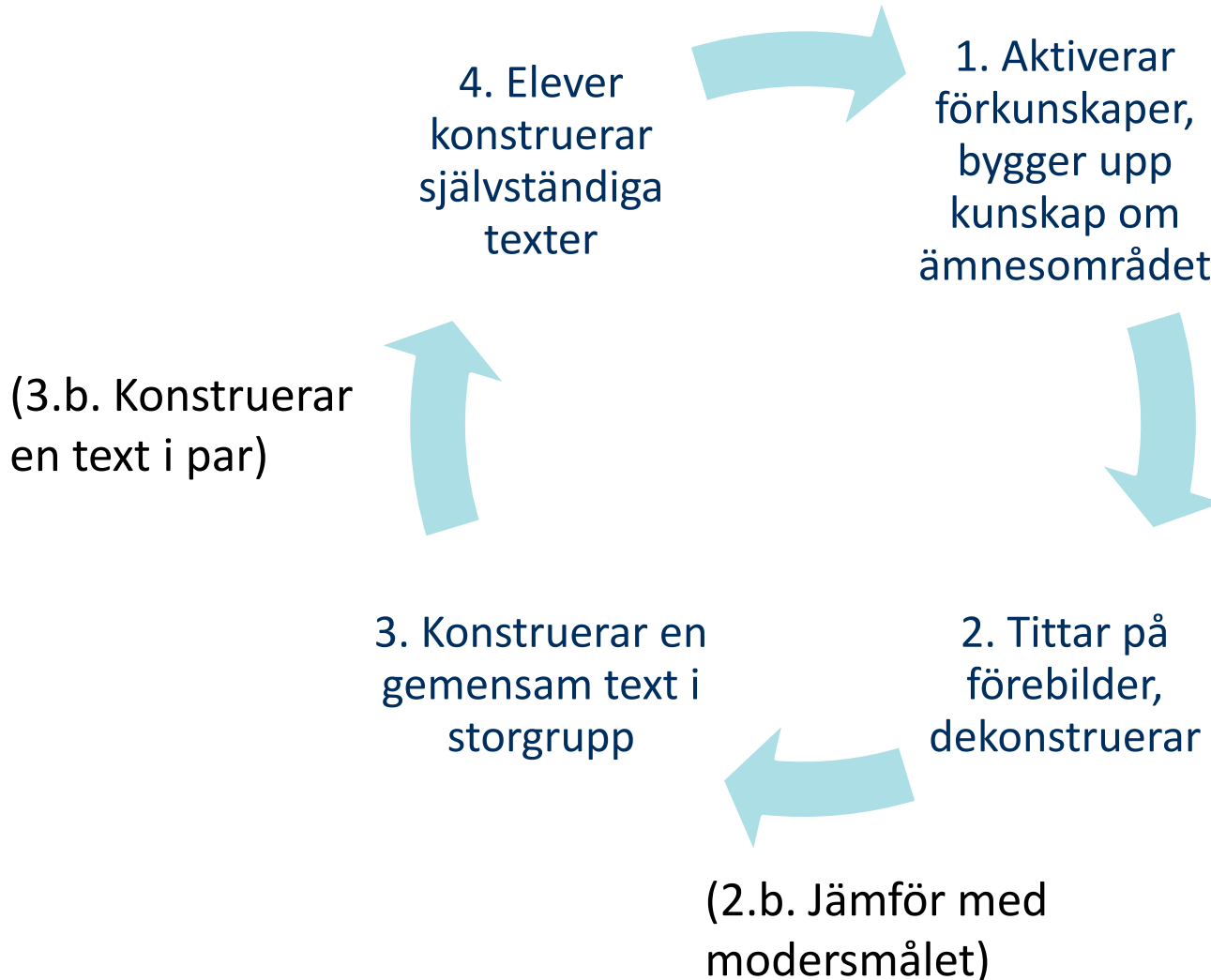
- Kan ha att göra med uppgiftens karaktär. För lätt? För svårt?
- Kan bero på att uppgiften inte krävde någon längre redogörelse. T.ex. "Har du glömt gympakläderna?"
- Kan bero på situationen (stress, flera andra står på tur ...)
- Kan det vara så att svaren "kvävs" med kontrollfrågor eller för tidiga "inhopp" från lärarens sida?

Tips! Spela in en turtagningssekvens och lyssna efter dessa små sekvenser av utbyte. Enklast vid en elevs individuella presentation.

Cirkelmodellen - Pauline Gibbons

(genrebaserad undervisning)

Vanliga genrer i skolan

- berättande
- informera
- förklarande
- argumenterande

Typiska språkliga medel i dessa typer av texter?

Praktisk övning (20-25 min)

Stockholms
universitet

En enkel lektionsplanering med utgångspunkt i en typisk text i ert ämne.

Upplägg

Bestäm vilken text ni vill analysera och identifiera sedan tillsammans

- ❖ textens syfte och genre – Hur vanlig i ert ämne?
- ❖ textens disposition
- ❖ Facktermer och ord som används i en annan betydelse än den vardagliga
- ❖ uttryck som länkar ihop delar till helhet
- ❖ övriga språkliga drag (t.ex. nominaliseringar, tempusformer)

Diskutera lektionsupplägg utifrån cirkelmodellen, ange TIDSåtgång för varje steg.

- ❖ Kolla gentemot Cummins fyrfältare. Kognitivt krävande? Stöd i kontexten?
- ❖ Bestäm ordning och ange behov av språkligt eller annat stöd för varje steg.
- ❖ Bygg planeringen som ett cirkel eller flödesschema

Viktiga roller i gruppen:

- ❖ Någon som håller koll på tiden
- ❖ En sekreterare som för anteckningar
- ❖ Någon som håller koll på Gibbons cirkeldiagramm
- ❖ Någon som håller koll på Cummins fyrfältare

Avslutningsvis

- Hur kändes det med tydligt fördelade roller?
- Var uppgiften lätt/svår? Kognitivt krävande? Stöd i kontexten?
- Något särskilt du fastade för under föreläsningen?
- Frågor? Något du skulle vilja veta mer om?

Fördjupning?

<https://www.andrasprak.su.se/om-oss/vanliga-fr%C3%A5gor/grundskola/vad-%C3%A4r-spr%C3%A5k-och-kunskapsutvecklande-arbets%C3%A4tt-1.96386>

<https://pedagog.stockholm/undervisning-och-larande/nyanlanda-och-flersprakiga-elever/handledningsmaterial-till-programserien-spraket-bar-kunskapen/>

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet>